

عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال (مورد مطالعه: هواداران داماش رشت و ملوان بندر انزلی)

سعید کبیری^۱، محمدمهدی رحمتی^۲ و همایون رضایی زاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۵/۱۵ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۷/۱۸

چکیده

پرخاشگری و خشونت تماشاگران در محیط‌های ورزشی همچون ورزشگاه‌های کشور، امروزه به یکی از معضلات روبه رشد ورزش بدل شده است. نیروی انتظامی به عنوان یکی از ارکان مهم مدیریت رفتار تماشاگران، نقش مهمی در کاهش پرخاشگری و هیجانات حاضران در ورزشگاه دارد. در این خصوص، آگاهی از عملکرد این نهاد رسمی در کنترل و هدایت هیجانات تماشاگران به مسیرهای امن و کنترل‌شده در کنار شناسایی عوامل فردی-اجتماعی و محیطی تأثیرگذار بر پرخاشگری کلامی و رفتاری تماشاگران از اولویت‌های پژوهش حاضر بوده است که با استفاده از رویکردی ترکیبی ساختی-کارکردی، ناکامی پرخاشگری و یادگیری اجتماعی فرضیه‌های پژوهش بررسی می‌شوند. روش پژوهش حاضر پیمایش است. حجم نمونه ۳۰۰ نفر از تماشاگران دو باشگاه فرهنگی-ورزشی داماش رشت و ملوان بندرانزلی در سری مسابقات جام خلیج فارس (۹۲-۱۳۹۱) است که با استفاده از داده‌های حاصل از آن فرضیه‌های تحقیق آزمون شدند. به منظور تبیین فرضیه‌ها، از آزمون‌های آماری چون همبستگی پیرسون، آنوا و فریدمن استفاده شد. نتایج تحقیق حاکی از آن است که نگرش تماشاگران نسبت به عملکرد نیروی انتظامی در بیشتر موارد رضایت‌بخش گزارش شده است. همچنین بین هویت ورزشی، هویت تیمی، سن، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، ارتباط با کانون هواداران، تأثیر گروه همالان، عملکرد نیروی انتظامی و رضایت‌مندی از امکانات ورزشگاه با میزان پرخاشگری هواداران همبستگی معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: تماشاگران، پرخاشگری، عملکرد نیروی انتظامی، مدیریت رفتار.

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه مازندران. S.kabiri89@gmail.com

۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی و عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان. Mahdi.rahmati@gmail.com

۳. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی. Homayunrezaei90@gmail.com

طرح مسئله

در عصر حاضر ورزش به بخش مهمی از زندگی اجتماعی و فرهنگی بسیاری از جوامع دنیا بدل شده است. بازی‌های المپیک، رویدادهای بین‌المللی، فکر و ذهن میلیون‌ها علاقه‌مند به ورزش را در سراسر دنیا به خود مشغول می‌کند و در هنگام برگزاری این رقابت‌ها میلیون‌ها تماشاگر، چه مستقیم و با حضور در عرصه‌های برگزاری فعالیت‌های ورزشی و چه از طریق رسانه‌ها نتایج و اخبار این رویدادها را با دقت دنبال می‌کنند (رحمتی، ۱۳۸۸: ۳). هویت بسیاری از افراد از طریق ورزشکار بودن و یا حداقل هواداری از یک تیم ورزشی کسب می‌شود (صداقت‌زادگان، ۱۳۸۵: ۲۹). هواداری ورزشی نیز خود شکلی از مشارکت در ورزش است، هواداران به عنوان «افرادی شناخته می‌شوند که علاقه‌مند یک رشته، ورزشکار و یا تیم ورزشی هستند» (وان^۱ و همکاران، ۲۰۰۹: ۳؛ یاکوبسن^۲، ۲۰۰۳: ۸). کرافورد^۳ با ارائه مدلی هواداری ورزشی را به صورت طیفی نشان می‌دهد که دربردارنده افرادی با کمترین تعصب، احساس و علاقه به ابژه هواداری (تیم ورزشی، بازیکن، رشته ورزشی) تا بیشترین میزان وفاداری به آن است (۲۰۰۴: ۴۵-۴۲؛ ۲۰۰۹: ۲۷۹؛ ۲۰۰۳: ۲۳۰).

مطالعاتی که در مورد هواداران فوتبال در جهان انجام شده است نشان می‌دهد که هواداری از تیم‌های معتبر جهان فرایند درازمدتی است که از سنین کودکی آغاز و با پایان یافتن عمر هوادار پایان می‌یابد. هواداری فوتبال سبکی از زندگی فرد است. کارهای روزانه و هفتگی هواداران تحت تأثیر ارتباط وی با تیم مورد علاقه‌اش قرار گرفته و مهم‌تر از همه، چنین نقشی جزو مهمی از هویت فردی وی می‌شود (کبیری، ۱۳۹۲: ۱۴) چنین کنش اجتماعی برای هوادار منافع اجتماعی بسیاری به همراه دارد. به عنوان مثال، هواداران یک تیم ورزشی با یکدیگر رابطه عاطفی و احساسی دارند. آن‌ها متقابلاً، از راه نشان دادن علاقه به یکدیگر روحیه می‌گیرند، توجه و احترام اجتماعی کسب و در هنگام پیروزی تیم مورد علاقه احساس شادی می‌کنند (ویس، ۱۳۸۹: ۲۲۸-۲۲۹)؛ افزون بر این، منافع اجتماعی مانند احساس تعلق اجتماعی، انسجام اجتماعی، پرستیژ اجتماعی و اعتماد به نفس نیز با چنین نقش ورزشی به دست می‌آید (زیلمن و همکاران، ۱۹۸۹، به نقل از کبیری، ۱۳۹۰: ۳۶). به هر حال هواداری ورزشی تنها به

1. Wann
2. Jacobson
3. Crawford

صورت مثبت به تصویر کشیده نمی‌شود (برنسکامب و وان، ۱۹۹۲: ۶۷؛ گنتز و وینر^۱، ۱۹۹۵: ۲۶۳؛ لوی^۲، ۱۹۸۹: ۷۸)، در اروپا وقتی سخن از تماشاچی‌ها و ورزش می‌شود، همه چیز در سایه سنگین یک وجه از موضوع قرار می‌گیرد و آن خشونت هواداران است (ویس، ۱۳۸۹: ۲۲۹) که زمینه‌ساز تحقیقات گسترده‌ای شده است (راک‌وود و پیرسون^۳، ۲۰۱۰: ۱۵۴؛ اسپاچ و اندرسون^۴، ۲۰۱۰: ۵۶۹-۵۶۱؛ ماری^۵، ۲۰۱۰: ۳۱-۱؛ هاو^۶، ۲۰۰۸: ۲۰-۱؛ رحمتی، ۱۳۸۳: ۲۰۴؛ محسنی تبریزی و رحمتی، ۱۳۸۱: ۱۵۳-۱۲۵؛ پاک‌نژاد و درانی ۱۳۸۸: ۹۱-۶۹). نتایج تحقیقات نشان داده‌اند که هواداران متعصب در مقایسه با سایر حاضران در ورزشگاه برای حمایت از تیم محبوب‌شان بیشتر دست به کارهای غیر اخلاقی و غیر قانونی می‌زنند (وان و همکاران، ۲۰۰۱: ۱۳۱). بر اساس تحقیقات صورت گرفته در ارتباط با هویت ورزشی، یافته‌ها حاکی از آن است که هویت هواداری فرد عامل پیش‌بین مناسبی برای خشونت هواداران است (برنسکامب و وان، ۲۰۰۱: ۲۳). به گفته انیل^۷ پژوهش‌های اجتماعی مربوط به خشونت ورزشی تماشاگران، نقش پلیس در ارتباط با خشونت هواداران فوتبال را نادیده گرفته‌اند (انیل، ۲۰۰۴: ۹۹). در حالی که یکی از جنبه‌های پویای خشونت ورزشی هواداران، کنش‌های متقابل بین تماشاگران و نیروهای کنترل اجتماعی (پلیس) است (وارد^۸، ۲۰۰۴: ۴۵۷). در حقیقت، خصوصیات فردی هواداران برای تبیین خشونت تماشاگران، در مقایسه با کنش‌های متقابل شکل گرفته بین تماشاگران و گروه‌های کنترل اجتماعی ممکن است اهمیت کمتری داشته باشد (همان، ۲۰۰۴: ۴۵۷)، چراکه عملکرد پلیس غالباً در افزایش و یا محدود ساختن خشونت هواداران نقش مهمی دارد (استات و ریچر، ۱۹۹۸: ۳۶۳). نتایج چنین پژوهش‌هایی نشان می‌دهد که عملکرد نیروی انتظامی نقش اساسی و مهمی در مدیریت هیجانات تماشاگران دارد. نگاهی مختصر به حوادثی که در چند سال اخیر در ورزشگاه‌ها افتاده است، نقش مهم و حساس نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران در ورزشگاه را بیش از پیش پررنگ می‌کند.

-
1. Gantz & Wenner
 2. Levy
 3. Rook wood & Pearson
 4. Spaaij & Anderson
 5. Marie
 6. Hau
 7. Megan Oneill
 8. Ward

رویکرد پژوهش حاضر در نگاهی کلی معطوف به بررسی عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال است. بدین منظور جنبه‌های گوناگون تعامل نیروی انتظامی با تماشاگران در قالب شاخص‌های مختلف بررسی می‌شود تا در نهایت با شناسایی قوت‌ها و ضعف‌ها، پیشنهاد‌های کاربردی در جهت افزایش کارایی و عملکرد نیروی انتظامی در ورزشگاه‌های بررسی شده (تختی بندر انزلی و عضدی رشت) بیان شود. در همین زمینه، این پژوهش قصد دارد به این پرسش اساسی پاسخ دهد که چه ارتباطی بین عملکرد نیروی انتظامی و رفتارهای پرخاشگرایانه تماشاگران وجود دارد؟ همچنین عواملی چون موقعیت اقتصادی و اجتماعی تماشاگران، گروه سنی، هویت تیمی و ورزشی، ارتباط با کانون هواداران، تأثیر گروه همالان، رضایت‌مندی از امکانات رفاهی ورزشگاه، چه نقشی در رفتارهای پرخاشگرایانه تماشاگران دارد؟

ضرورت پژوهش

ورود فوتبال به ایران به مثابه یک کالای فرهنگی همواره با مسائلی مواجه بوده که زمینه شکل‌گیری و بروز سوء کارکردها را فراهم کرده است. به طور خلاصه فوتبال ایران به سمت حرفه‌ای شدن پیشرفته است یعنی توپ، لباس، کفش، زمین بازی، شکل بازی، پرداخت قراردادهای کلان به مربیان و بازیکنان تقریباً شکل حرفه‌ای به خود گرفته است اما در مورد نحوه رفتار تماشاگران و طرفداران فوتبال در ورزشگاه‌ها هیچ حرکت جدی و مهمی صورت نپذیرفته است و به نظر می‌رسد واژه فرهنگی باشگاه‌های فرهنگی ورزشی تنها نقش یک ویتترین زیبا اما شکننده و شعاری را پیدا کرده است (رحمتی، ۱۳۸۰). از آنجا که مدیریت رفتار حاضران در ورزشگاه یکی از نکات مهم کاهش پرخاشگری و رفتارهای هیجانی تماشاگران است، شناخت عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران ورزشگاه‌های رشت و انزلی، بیان پیشنهاد‌های کاربردی به منظور عملکرد بهتر و شناسایی عوامل فردی و اجتماعی در بروز رفتارهای پرخاشگرایانه از مهم‌ترین ضرورت‌های کاربردی پژوهش حاضر است که می‌تواند اطلاعات ارزشمندی را در اختیار نیروی انتظامی، مسئولان و برنامه‌ریزان ورزشی استان قرار دهد تا در مدیریت بهتر و سالم‌تر ورزشگاه‌های استان به نحو مقتضی اقدام شود. به امید روزی که دیگر شاهد رفتارهای پرخاشگرایانه تماشاگران در کشورمان نباشیم.

اهداف پژوهش

با توجه به نقش اساسی نیروی انتظامی به عنوان یکی از مهم‌ترین مجریان نظم در جامعه که اساساً معطوف به کنترل و برخورد با رفتارهای نابهنجار است امر کنترل خشونت‌های مربوط به تماشاگران فوتبال ایجاب می‌کند که پلیس به عنوان نیروی کنترل‌کننده به دو عامل دست یابد: ۱. آشنایی با ماهیت جماعت تماشاگر و ۲. میزان مهارت پلیس در کنترل جماعت و اعمال شیوه‌های پیشگیری کتلی (عنبری، ۱۳۸۱: ۲۰۸). این تحقیق با توجه به آنچه گفته شد، سعی دارد به اهداف زیر دست یابد:

- شناسایی ماهیت حاضران در ورزشگاه‌های رشت و انزلی.
- شناسایی ارتباط عوامل فردی و اجتماعی (عملکرد نیروی انتظامی، هویت ورزشی و تیمی، گروه سنی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، ارتباط با کانون هواداران، تأثیر گروه همالان) و محیطی (امکانات رفاهی ورزشگاه) با تمایل به رفتارهای پرخاشگراانه تماشاگران.
- شناسایی عملکرد نیروی انتظامی به عنوان مجریان نظم در ورزشگاه.
- شناسایی نقاط ضعف و قوت نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران در ورزشگاه.

سؤال‌های پژوهش

- خاستگاه اقتصادی و اجتماعی (میزان تحصیلات، میزان درآمد، شغل، شغل سرپرست خانواده و ...) حاضران در ورزشگاه چیست؟
- چه ارتباطی بین عوامل فردی-اجتماعی و محیطی با تمایل به رفتارهای پرخاشگراانه وجود دارد؟
- عملکرد نیروی انتظامی به عنوان مجریان نظم در ورزشگاه چگونه است؟
- نقاط قوت و ضعف نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران در ورزشگاه چیست؟

ادبیات پژوهش

رحمتی (۱۳۸۲؛ ۱۳۸۳) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که مهم‌ترین عوامل در بروز رفتارهای پرخاشگرایانه تماشاگران عواملی چون سن، میزان کنترل و نظارت خانواده و پایگاه

اقتصادی اجتماعی، تنش و ناکامی در فعالیتهای تحصیلی و آموزشی، داشتن دوستان با سابقه کیفری و جنایی و میزان رضایت از امکانات رفاهی ورزشگاه‌اند. تبریزی و رحمتی (۱۳۸۱) نشان دادند که متغیرهای سن، میزان کنترل و نظارت خانواده، پایگاه اقتصادی و اجتماعی تأثیر منفی و معناداری بر پرخاشگری طرفداران فوتبال دارند. صدیق سروستانی (۱۳۸۱) به این نتیجه رسید، عوامل بروز ناآرامی‌های درون و برون باشگاهی عواملی چون تبلیغات و تحریک رسانه‌ها، سوء مدیریت مسئولان برگزاری مسابقات و کاستی‌های فزاینده آن، تحرکات ناسالم باشگاه‌ها و مربیان، بی‌تحرکی و بی‌مهارتی نیروهای امنیتی در برخورد نادرست آن‌ها با تماشاگران است. محسن صفابخش (۱۳۸۲) در پژوهش وجود رابطه معناداری بین سن، عوامل موجد نارضایتی در ورزشگاه، مدت هواداری و رفتارهای پرخاشگرانه را به اثبات رسانده است. کیلاشکی (۱۳۸۷) نشان داد بین شکست و ناکامی تیم، رتبه تیم در جدول رده‌بندی، حساسیت رقابت، جذاب بودن مسابقه، رفتار ورزشکاران تیم حریف و بروز رفتارهای پرخاشگریانه ارتباط معناداری وجود دارد.

عنبری (۱۳۸۱) به این نتیجه رسید که مهم‌ترین متغیرهایی که بیشترین تأثیر را بر خشونت تماشاگران فوتبال داشته‌اند به ترتیب احساسی بودن رفتار، تیم‌گرایی، جماعت بودن تماشاگران، کینه‌توزی و سن است. نصری و دماوندی (۱۳۸۵) اشاره کردند که تماشاچیان متعصب رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری دارند. به گفته کاظمی (۱۳۸۶) بهبود عوامل محیطی ورزشگاه مانند سازوکار تهیه بلیت، سرویس‌های رفت و آمد، امکانات رفاهی و بهداشتی ورزشگاه، نحوه قضاوت داور و عملکرد بازیکنان، مربیان و نیروی انتظامی بر گرایش و بروز رفتار خشونت‌آمیز تماشاگران اثر بازدارنده زیادی خواهد داشت. نتایج پژوهش‌هاو (۲۰۰۶) در بین پلیس دورتموند و فرانکفورت در حین برگزاری مسابقات جام جهانی فوتبال نشان داد ارتباط دوستانه تماشاگران رقیب قبل از مسابقه، مکان‌هایی چون سالن‌های غذاخوری، استفاده از افسران باتجربه و با لباس مبدل (عدم استفاده از لباس‌های نظامی)، برقراری روابط دوستانه بین پلیس و هواداران در حفظ نظم و امنیت ورزشگاه تأثیر بسزایی دارد. مگان انیل (۲۰۰۴) در پژوهش خود به مطالعه استراتژی‌های پلیس اسکاتلند در مدیریت رفتار تماشاگران در ورزشگاه پرداخت. به گفته وی ویژگی بارز فوتبال اسکاتلند تا به امروز، حضور مداوم پلیس در ورزشگاه‌ها بوده است، آنچه می‌بایست تجدید نظر شود، نحوه آرایش پلیس در ورزشگاه‌های ورزشی است، به نوعی که تا به امروز نیروهای پلیس در ورزشگاه به منظور

مدیریت مناسب جو ورزشگاه در قالب یک تیم بزرگ عمل می‌کردند، در حالی که عمل کردن پلیس در قالب تیم‌های کوچک ۴-۵ نفره کارایی بالاتری را برای پلیس به همراه دارد.

استوت و پیرسون در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۶ در پژوهش‌های خود با عنوان «عوامل مؤثر بر اوباشگری و خشونت در ورزش فوتبال» به بررسی رابطه عملکرد نیروی انتظامی در کنترل نظم و برقراری امنیت ورزشگاه و میزان اوباشگری و خشونت در استادیوم‌های ورزشی پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که رفتار نیروی انتظامی و پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای دارد زیرا هم می‌تواند هواداران را از صحنه آشوب و درگیری دور کند و هم به تحریک هواداران منجر شود. وان و همکاران (۱۹۹۹، ۲۰۰۳، ۲۰۱۵) نشان دادند که ارتباط مثبت و معناداری بین هویت تیمی، هویت ورزشی و واکنش‌های پرخاشگرانه تماشاگران فوتبال وجود دارد. به عبارت دیگر، از آنجایی که هویت تیمی و ورزشی به بخش مرکزی هویت اجتماعی هواداران مبدل می‌شود، رفتارهای پرخاشگرانه از نظر این گروه از تماشاگران به عنوان ابزاری برای دفاع از هویت اجتماعی تعریف می‌شود. به گفته دیموک و گراو^۱ (۲۰۰۳) تماشاگرانی که از هویت تیمی و ورزشی بالاتری برخوردارند، در مقایسه با سایر تماشاگران، کنترل پایین‌تری بر رفتارهای خویش خواهند داشت. روکا و ووگل باور^۲ (۲۰۰۹) و ایند و ناتالی^۳ (۲۰۱۰) نشان دادند که افرادی با هویت تیمی و ورزشی بالاتر، رفتارهای پرخاشگرانه را واکنش‌هایی متناسب و منطقی در پاسخ به عملکرد تیم خود و حریف می‌بینند.

مبانی نظری

نظریه‌های جامعه‌شناسی ابزارهایی اند برای طرح پرسش‌های مهم، تفسیر اطلاعات و داده‌ها، تنظیم اهداف تحقیق و نیز انتخاب راهبردهای دستیابی به اهداف مورد نظر که به یاری محققان و پژوهشگران می‌آید. آنچه بدیهی است، این است که هیچ‌کدام از نظریه‌ها به تنهایی قادر به تبیین همه مسائل و موضوعات اجتماعی نیستند و در بهره‌گیری از آن‌ها باید جانب احتیاط و تأمل را نگه داشت (رحمتی، ۱۳۸۹: ۱۵۶-۱۲۵). در این پژوهش به منظور تحلیل مناسب پدیده پرخاشگری تماشاگران، از تلفیق سه رویکرد کارکردی ساختی، تئوری ناکامی-پرخاشگری و

-
1. Dimock and Grov
 2. Rocca and Vogl-Bauer
 3. End and Natally

یادگیری اجتماعی استفاده شده است. همان طور که می‌دانیم رویکرد کارکردی ساختی، نظام کلی یکپارچگی و دارای یگانگی در نظر گرفته می‌شود، این یگانگی از خلال آثار متقابل هر ساخت بر ساخت‌های دیگر حاصل می‌شود، یعنی ساخت‌هایی که در نظام اجتماعی دوام و استمرار می‌یابند، معمولاً تأثیری دارند که به سایر ساخت‌ها در حفظ کلیت نظام کمک می‌کنند. این سازش متقابل میان ساخت‌ها در یک نظام اجتماعی یکپارچگی آن نظام نامیده می‌شود (توسلی، ۱۳۸۶: ۲۱۱-۲۱۲).

در پژوهش حاضر ورزشگاه به عنوان کل (نظام) در نظر گرفته می‌شود که از وحدت و همگونی برخوردار بوده و همه اجزای آن به خوبی کار می‌کنند و به نوعی میزبان مناسبی برای برگزاری یک رقابت فوتبال بدون هرگونه حاشیه و خشونت است. حال اگر مؤلفه‌های نظام مذکور- یعنی ورزشگاه- به خوبی عمل نکنند و به اصطلاح دچار بدکارکردی شوند، سیستم (ورزشگاه) تعادل و نظم و یکپارچگی خود را از دست خواهد داد. «درست همچنان که ساختارها یا نهادها می‌توانند به حفظ بخش‌های دیگر نظام اجتماعی کمک کنند، می‌توانند برای آن‌ها پیامدهای منفی نیز داشته باشند» (ریترز، ۱۳۸۴: ۱۴۶-۱۴۵). با فرض در نظر گرفتن ورزشگاه به عنوان یک کل (نظام) یکپارچه که همه بخش‌های آن، مانند سیستم حمل و نقل، نحوه بلیت‌فروشی، امکانات و تسهیلات ورزشی داخل ورزشگاه، مدیریت رفتار تماشاگران، عملکرد کانون هواداران، برخورد هواداران با تیم رقیب و غیره، باید در حالت تعادل قرار داشته باشند، با استناد به دیدگاه مرتن می‌توان گفت که در برخی موارد بخش‌های مختلف این کل از حالت تعادل خارج دچار بدکارکردی شده و سبب بی‌تعادلی و از بین رفتن نظم سیستم (ورزشگاه) می‌شوند. به نظر می‌رسد این رویکرد چشم‌انداز مناسبی برای مطالعه نقش نیروی انتظامی به عنوان یکی از مؤلفه‌های سیستم (ورزشگاه) در جهت حفظ نظم است و از این طریق می‌توان به بررسی اجزای دیگر نظام مورد بررسی که به کارکرد مناسب و یا بدکارکرد نظام می‌انجامد، پرداخت.

افزون بر این، به منظور تبیین مناسب و قوی‌تر در مدیریت رفتار تماشاگران از رویکرد ناکامی-پرخاشگری استفاده می‌شود تا تحلیلی مناسب از رفتار تماشاگران حاضر در ورزشگاه هنگام ناکامی در رسیدن به اهدافشان بیان شود. در این رویکرد بر کارکرد جبرانی ورزش در تخلیه فشارها و تنش‌ها تأکید می‌شود. «بار پرخاشگری ذخیره‌شده در روزهای کاری هفته در محیط‌های کاری محدود با فشار همه‌جانبه بر انسان و هر چیز که انسانی است، در آخر هفته

در وضعیت هیجان جمعی در ورزشگاه چون شعله‌های آتش سر می‌کشد. تماشای بازی باید حاوی چیزی آرام‌کننده باشد» (میچلریش، ۱۹۶۷: ۶۵؛ به نقل از ویس ۱۳۸۹: ۲۳۴).

سرانجام اینکه، با استناد به تئوری یادگیری اجتماعی به اهمیت نهادهای جامعه‌پذیری و کنش‌های متقابل با خانواده، گروه همالان و کانون هواداران در میزان ارتکاب تماشاگران به پرخاشگری در دو سطح کلامی و رفتاری اشاره می‌شود. «به نظر باندورا الگوهای پرخاشگری در زندگی روزمره، خرده‌فرهنگ‌ها و نیز رسانه‌های همگانی به نمایش در می‌آیند. فرزندان خانواده‌هایی که والدین پرخاشگر دارند نیز در ارتباط خود با سایرین تمایل به پرخاشگری‌های مشابه دارند. محیط اجتماعی خارج از خانواده نیز الگوهای متعدد پرخاشگری در خود دارد. در جوامعی که چهره‌های خشن و مردانه ستایش و تحسین می‌شوند، پرخاشگری نیز به سادگی به نسل‌های بعد منتقل می‌شود. در فعالیت‌های ورزشی مانند فوتبال، خشونت بازیکنان در اکثر موارد بر هواداران و تماشاگران تأثیر می‌گذارد» (مایرز، ۱۹۹۴: ۲۵۰؛ به نقل از رحمتی، ۱۳۸۹: ۴۱) در نتیجه، پرخاشگری ورزشی نیز تحت تأثیر ارتباط تماشاگر با گروه همالان، خانواده و گروه‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی چون کانون هواداران یاد گرفته می‌شود.

فرضیه‌های پژوهش

مطابق با آنچه گفته شد فرضیه‌های تحقیق به شرح زیرند:

- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین هویت ورزشی و تیمی تماشاگران و تمایل به رفتار پرخاش جویانه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین رضایت‌مندی از عملکرد نیروی انتظامی و رفتار پرخاش جویانه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین رضایت‌مندی از امکانات رفاهی ورزشگاه و رفتار پرخاش جویانه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین ارتباط با کانون هواداران و میزان پرخاشگری فرد وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی تماشاگران و میزان پرخاشگری وجود دارد.

- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین گروه سنی تماشاگران و میزان پرخاشگری وجود دارد.
- به نظر می‌رسد ارتباط معناداری بین ارتباط با دوستان خشن و پرخاشگر و سطوح پرخاشگری هوادار وجود دارد.

روش پژوهش

اطلاعات این پژوهش با استفاده از روش کمی و تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه گردآوری شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را تماشاگران حاضر در دو ورزشگاه عضدی رشت و تختی بندرانزلی تشکیل می‌دهند. از آنجا که جمعیت حاضر در ورزشگاه‌های فوتبال جمعیتی غیرثابت و ناپایدارند، در پژوهش حاضر حجم جامعه آماری (تماشاگران حاضر در ورزشگاه) مشخص نبوده است، به همین علت با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی و هدفمند به منظور دستیابی به حجم مناسب و منطقی برای تحلیل، از ۳۰۰ نفر از تماشاگران به تناوب و در طول مسابقه‌های خانگی دو تیم ملوان و داماش به عنوان نمونه تحقیق استفاده شده است. از تعداد کل حجم نمونه، ۱۵۰ نفر مربوط به ورزشگاه عضدی رشت و ۱۵۰ نفر نیز مربوط به ورزشگاه تختی بندرانزلی است. به منظور تبیین فرضیه‌های پژوهش در این تحقیق از مقیاس پرخاشگری هواداران فوتبال (رحمتی ۱۳۸۰) متشکل از ۱۲ گویه (ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴)، میزان رضایت از امکانات ورزشگاه (رحمتی ۱۳۸۰) متشکل از ۶ گویه (ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۰)، میزان رضایت از عملکرد نیروی انتظامی در ورزشگاه متشکل از ۱۱ گویه محقق ساخته (ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹)، هویت ورزشی هوادار^۱ (وان، ۲۰۰۳؛ فرداریکسون^۲، ۲۰۰۳؛ ملنیک و وان ۲۰۱۰) متشکل از ۷ گویه (ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴)، هویت تیمی هوادار^۳ (وان و برنسکمب، ۱۹۹۳؛ فرداریکسون، ۲۰۰۳) شامل ۶ گویه (ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹) استفاده شده است.

1. Sport fan Identification
2. Frederikson
3. Team Identification

یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج پژوهش میانگین سنی تماشاگران مورد بررسی ۲۷/۴۳ سال است و از نظر میزان تحصیلات ۳۷ درصد از تماشاگران بی‌سواد، ۶۷ درصد ابتدایی، ۱۲/۳ درصد راهنمایی، ۵۳ درصد متوسطه، ۲۲/۳ درصد دیپلم، ۱۴ درصد فوق دیپلم، ۲۳/۷ درصد کارشناسی و ۱۲ درصد نیز مدرک کارشناسی ارشد دارند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که ۷۲ درصد از تماشاگران مجرد و ۲۸ درصد نیز متأهل‌اند. با توجه به نوع فعالیت و گستره سنی تماشاگران که از نظر اجتماعی و اقتصادی مسئولیت‌پذیری کمتری بر عهده دارند، می‌توان انتظار داشت که بیشتر پاسخگویان را افراد مجرد تشکیل دهند. همچنین ۲۰/۳ درصد از تماشاگران در محله‌های بالای شهر و ۳۵/۳ درصد در محله‌های پایین شهر سکونت دارند. از نظر خاستگاه اقتصادی و اجتماعی، نتایج نشان می‌دهند که ۳۳/۳ درصد از تماشاگران از طبقه پایین جامعه، ۵۶/۳ درصد از طبقه متوسط و ۱۰/۳ درصد نیز از طبقه بالای جامعه‌اند. نگاه کلی به وضعیت شاخص‌های توصیفی مربوط به تماشاگران نشان می‌دهد که بیشتر آن‌ها را افراد مجرد، مربوط به طبقات میانی و پایین جامعه تشکیل می‌دهند که جزو قشر جوان و پراثری جامعه‌اند.

رضایت تماشاگران از عملکرد نیروی انتظامی

همان‌طور که نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد عملکرد نیروی انتظامی در بیشتر جنبه‌های مورد مطالعه از دید تماشاگران موفقیت‌آمیز و در سطح رضایت‌بخش (متوسط به بالا) بوده است. آنچه در مورد داده‌های مربوط به شاخص‌های عملکرد نیروی انتظامی بیشتر جلب توجه می‌کند، نگرشی است که تماشاگران مورد مطالعه در مورد برخورد مناسب نیروی انتظامی با تماشاگران در خارج از ورزشگاه (قبل و بعد از بازی) دارند. در این مورد، از میان مقوله‌های مورد سنجش راجع به عملکرد نیروی انتظامی بیشترین میزان رضایت‌مندی مربوط به مقوله‌هایی بوده که ناظر به کنش متقابل بین نیروی انتظامی و تماشاگران در بیرون از محیط ورزشگاه است. رتبه‌های دو شاخص برخورد نیروی انتظامی با تماشاگران در هنگام خروج تیم میزبان و میهمان از ورزشگاه و عملکرد نیروی انتظامی در آرام کردن جو ورزشگاه در صورت بروز مشکلات احتمالی نشان می‌دهد که از دید تماشاگران نیروی انتظامی در مقایسه با شاخص‌های دیگر عملکرد به نسبت ضعیف‌تری را دارد. عملکرد نیروی انتظامی در مقوله‌هایی

مانند نظم عمومی ورزشگاه در حین بازی، برخورد با تماشاگران در حین بازی، نحوه بازرسی بدنی و برخورد با تماشاگران در هنگام ورود به ورزشگاه نیز شاخص‌هایی‌اند که نشان از عملکرد سطح متوسط نیروی انتظامی دارند.

جدول ۱. نگرش تماشاگران در مورد جنبه‌های مختلف عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران

کاملاً ناراضی	ناراضی	متوسط	راضی	کاملاً راضی
۰/۹	۰/۱۷	۲۵۳	۲۶۷	۰/۲۲
۸۷	۱۸۳	۰/۲۵	۰/۳۰	۰/۱۸
۱۳۷	۲۸۷	۲۳۷	۰/۲۲	۰/۱۲
۰/۸	۱۸۷	۳۳۷	۲۶۳	۱۳۳
۰/۶	۱۶۳	۰/۲۹	۰/۳۳	۱۵۷
۰/۱۴	۲۲۷	۳۲۷	۰/۱۸	۱۲۷
۱۵۳	۳۹۳	۱۷۳	۱۷۳	۱۰۷
۰/۸	۱۶۷	۲۳۳	۳۰۳	۲۱۷
۹۷	۱۷۰	۲۲	۲۷۷	۲۳۷
۱۵۳	۳۳۷	۱۹۷	۱۶۷	۱۴۷
۱۰۷	۱۷۷	۲۰۳	۲۲۳	۰/۲۹
۰/۷	۱۴۳	۲۳۷	۲۵۷	۲۹۳

جدول ۲. رتبه‌بندی میزان رضایت تماشاگران از عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران در ورزشگاه

میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای
۳۳۶	۱۲۴۷	۶۸۸
۳۳	۱۲۰۹	۶۶۸
۲۹	۱۲۳۶	۵۶۸
۳۱۸	۱۱۲۹	۶۴۱
۳۳۶	۱۱۱۱	۷۰۳
۲۹۳	۱۲۱۴	۵۷۱
۲۶۹	۱۲۳	۵۱۳
۳۴۱	۱۲۲۲	۷۱
۳۳۹	۱۲۷۹	۷۰۸
۲۸۲	۱۲۹۴	۵۴۷
۳۴۱	۱۳۵	۷۱۳
۳۵۶	۱۲۴۳	۷۷

فراوانی: ۳۰۰، کی دو: ۲۰۳۳، درجه آزادی: ۱۱، سطح معناداری: ۰۰۰۰

با توجه به آزمون فریدمن و میانگین رتبه‌ای شاخص‌های عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران مشخص شد که در دو مقوله کنش متقابل با تماشاگران در بیرون از

ورزشگاه و نظم عمومی و عملکرد نیروی انتظامی در تخلیه ورزشگاه بالاترین میزان رضایت‌مندی وجود دارد و در شاخص‌های مدیریت رفتار تماشاگران در هنگام بروز مشکلات احتمالی، برخورد با تماشاگران در هنگام خروج تیم تماشاگران و نحوه بازرسی بدنی پایین‌ترین میزان رضایت از عملکرد نیروی انتظامی وجود دارد.

عوامل مؤثر بر پرخاشگری تماشاگران

به منظور بررسی همبستگی بین متغیر وابسته (میزان رفتار پرخاشگرایی تماشاگران) و متغیرهای مستقل (هویت ورزشی و تیمی، امکانات رفاهی و خدماتی، عملکرد نیروی انتظامی، سن تماشاگران، ارتباط با کانون هواداران، گروه همالان) از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. همان‌طور که ماتریس همبستگی نشان می‌دهد، متغیر پرخاشگری تماشاگران با مؤلفه‌های هویت ورزشی (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۲۹۲-)، هویت تیمی (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۳۴۷-)، امکانات رفاهی و خدماتی ورزشگاه (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۲۷۶-)، عملکرد نیروی انتظامی (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۳۷۰-)، سن تماشاگران (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۲۲۴-)، ارتباط تماشاگران با کانون هواداران تیم مورد علاقه (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۲۴۵-) و ارتباط با دوستانی با سابقه پرخاشگری کلامی و رفتاری (سطح معناداری: ۰,۰۱؛ ضریب همبستگی: ۰,۳۶۱-) همبستگی معناداری دارد.

جدول ۳. ماتریس همبستگی چندگانه میان پرخاشگری و عوامل مؤثر بر آن

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
پرخاشگری تماشاگران	۱۰۰۰							
هویت ورزشی	۰,۲۹۲**	۱۰۰۰						
هویت تیمی	۰,۳۴۷**	۰,۳۶۰**	۱۰۰۰					
امکانات رفاهی ورزشگاه	-۰,۲۷۶**	-۰,۲۲۷**	-۰,۲۹۸**	۱۰۰۰				
عملکرد نیروی انتظامی	-۰,۳۷۰**	-۰,۳۴۸**	-۰,۲۷۶**	۰,۳۹۳**	۱۰۰۰			
سن تماشاگران	-۰,۲۲۴**	-۰,۲۴۰**	-۰,۳۲۸**	۰,۲۸۱**	۰,۱۵۰**	۱۰۰۰		
ارتباط با کانون هواداران	-۰,۲۴۵**	-۰,۰۰۳	۰,۲۰۳**	۰,۰۹۳**	۰,۱۵۳**	-۰,۰۰۸	۱۰۰۰	
تأثیر دوستان	۰,۳۶۱**	۰,۲۷۱**	۰,۳۲۸**	-۰,۴۹۹**	-۰,۴۵۴**	-۰,۳۸۵**	-۰,۹۹**	۱۰۰۰

* p<0/05 ** p<0/01

به گونه‌ای دقیق‌تر، همان طور که ملاحظه می‌شود، شاخص‌های هویت ورزشی و تیمی تماشاگران با پرخاشگری، همبستگی مثبتی را نشان می‌دهند، یعنی با بالا رفتن میزان هویت ورزشی و تیمی هواداران (درجه تعصب آن‌ها به تیم ورزشی) به همان اندازه نیز بر پرخاشگری تماشاگران افزوده می‌شود و برعکس. در ارتباط با تأثیر گروه دوستان در پرخاشگری فرد نیز می‌توان گفت که ارتباط هوادار با دوستان پرخاشگری که سابقه پرخاشگری کلامی و رفتاری در ورزشگاه را داشتند بر میزان پرخاشگری تماشاگر می‌افزاید چرا که با بالا رفتن میزان ارتباط با دوستان پرخاشگر، بر میزان خشونت تماشاگران نیز افزوده می‌شود و بالعکس. همچنین ماتریس همبستگی نشان داد، همبستگی معنادار و معکوسی بین میزان رضایت‌مندی از امکانات ورزشگاه و پرخاشگری تماشاگران وجود دارد، با پایین آمدن میزان رضایت‌مندی تماشاگران از امکانات رفاهی و خدماتی ورزشگاه بر میزان پرخاشگری آن‌ها افزوده می‌شود و برعکس. بین عملکرد نیروی انتظامی و پرخاشگری تماشاگران همبستگی معکوسی وجود دارد که گویای این نکته است که با بالا رفتن عملکرد مناسب نیروی انتظامی در ورزشگاه از میزان پرخاشگری تماشاگران کاسته می‌شود و برعکس. همچنین همبستگی معنادار و منفی بین سن تماشاگران و پرخاشگری وجود دارد یعنی با بالا رفتن سن تماشاگران از میزان پرخاشگری کلامی و رفتاری آن‌ها کاسته می‌شود و برعکس. ارتباط با کانون هواداران نقش بسزایی در کاهش پرخاشگری تماشاگران دارد، به عبارتی دیگر با افزایش میزان ارتباط تماشاگر با کانون هواداران از میزان پرخاشگری تماشاگران کاسته می‌شود به گونه‌ای که کانون هواداران در حکم عاملی بازدارنده عمل می‌کند و برعکس کاهش ارتباط هوادار با نهاد مذکور میزان پرخاشگری هواداران را بالا می‌برد.

پایگاه اقتصادی-اجتماعی و پرخاشگری تماشاگران

همان طور که تحلیل واریانس نشان می‌دهد میانگین رفتارهای پرخاشگرانه تماشاگران با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین ۱۹۷۷، متوسط ۱۸۰۵ و پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالا ۱۴۲۳ است. این ارقام حاکی از تفاوت معنادار میزان رفتارهای پرخاشگرانه تماشاگران به تفکیک پایگاه اقتصادی-اجتماعی آنهاست. به بیانی دیگر، میزان رفتار پرخاش جویانه بین افراد متعلق به طبقات پایین بیشتر از دو طبقه دیگر است و افراد متعلق به طبقه متوسط به‌رغم رفتار

پرخاش جویانه کمتر در مقایسه با طبقه پایین، از افراد طبقه بالا رفتار پرخاشجویانه بیشتری دارند.

جدول ۴. تحلیل واریانس پایگاه اقتصادی-اجتماعی رفتار پرخاشگرانه تماشاگران

سطح معداری	ضریب F	سطح اطمینان ۹۵ درصد		انحراف معیار	میانگین	
		بیشینه	کمینه			
		۲۰۹۱	۱۸۶۳	۵۷۲۱	۱۹۷۷	پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین
۰۰۰۰	۹۲۹۷	۱۹۰۹	۱۷۰۱	۶۸۵۵	۱۸۰۵	پایگاه اقتصادی-اجتماعی متوسط
		۱۵۹۸	۱۲۴۸	۴۷۷۳	۱۴۲۳	پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالا

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با عنوان «نقش نیروی انتظامی در کاهش پرخاشگری و هیجانات تماشاگران فوتبال» به بررسی عملکرد نیروی انتظامی به عنوان یکی از ارکان مهم مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در دو ورزشگاه تختی بندرانزلی و عضدی رشت پرداخته است. نیروی انتظامی به عنوان نیروی رسمی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال از بیشترین دامنه و سطح کنش متقابل با تماشاگران برخوردار است. در ارتباط میان تماشاگران و نیروی انتظامی، برقراری نظم و امنیت در بیرون از ورزشگاه، جلوگیری از ورود آشوبگران و هواداران افراطی، حفظ نظم داخل ورزشگاه، کنترل جو ورزشگاه در صورت بروز هرگونه مشکل احتمالی، کنترل و نظم ورزشگاه بعد از بازی بر عهده نیروی انتظامی است. در این پژوهش که در فصل ۹۲-۱۳۹۱ در سری مسابقات لیگ برتر جام خلیج فارس انجام گرفته است از بین جامعه حاضر در ورزشگاه، ۳۰۰ نفر از تماشاگران دو تیم به صورت نمونه گیری غیر احتمالی مطالعه شده اند. این پژوهش با استفاده از رویکرد ساختنی کارکردی، ناکامی-پرخاشگری و یادگیری اجتماعی به بررسی نقش نیروی انتظامی در کنترل و مدیریت رفتار تماشاگران دو تیم گیلانی لیگ برتر پرداخته است.

نگاه کلی به وضعیت شاخص های توصیفی مربوط به تماشاگران نشان می دهد که بیشتر آن ها را افراد جوان، مجرد متعلق به طبقات میانی و پایین تشکیل می دهند که جزو قشر فعال و پرنرژی جامعه اند. مدیریت رفتار تماشاگران وظیفه مهمی است که نیروی انتظامی با عملکرد مناسب خود توانسته است در سطح قابل قبولی آن را انجام دهد. نتایج این تحقیق نشان

می‌دهد تماشاگرانی که کمترین میزان ارتباط با دوستانی با سابقهٔ پرخاشگری در دو سطح کلامی و رفتاری دارند، میزان پرخاشگری پایین‌تری را از خود نشان داده‌اند، لذا می‌توان به اهمیت بالای گروه دوستان بر انجام رفتارهای پرخاشگرانه در ورزشگاه اشاره کرد. مطابق با رویکرد یادگیری اجتماعی، پرخاشگری ورزشی تماشاگران محصول روند یادگیری بوده و کنش‌های پرخاشگرانه نتیجهٔ تقلید از تماشاگران دیگر و یا گروه همالان است. در نتیجه همان طور که در این پژوهش نیز نشان داده شده است، تماشاگرانی که با دوستان سابقه‌دار به لحاظ پرخاشگری کلامی و رفتاری، ارتباط دارند بیشتر تحت تأثیر دوستان بزه‌کار خود قرار گرفته و میزان بالایی از سطوح پرخاشگری را از خود نشان می‌دهند. شاخص هویت ورزشی بازگوکنندهٔ میزان علاقمندی هوادار به فعالیت‌های ورزشی به خصوص رشتهٔ ورزشی فوتبال در پژوهش حاضر است. با توجه به آزمون همبستگی (جدول ۳) می‌توان گفت که تماشاگرانی که از هویت ورزشی قوی‌تری برخوردارند به همان اندازه نیز گرایششان به انجام رفتارهای پرخاشگرانه در ورزشگاه بالاتر است و بالعکس سطوح پایین هویت ورزشی از میزان تمایل فرد به انجام رفتارهای پرخاشگرانه می‌کاهد که نتایج تحقیقات وان و همکاران (۱۹۹۹؛ ۲۰۰۳؛ ۲۰۱۵)، دیموک و گراو (۲۰۰۳)، روکا و ووگل باور (۲۰۰۹)، ایند و ناتالی (۲۰۱۰) را تأیید می‌کند. در ادامه و در ارتباط با هویت تیمی فرد که اشاره به میزان تعصب و علاقهٔ تماشاگر به تیم ورزشی مورد علاقه‌اش دارد، نتایج این تحقیق نشان داد هوادارانی که تعصب بالاتری نسبت به تیم محبوب خود دارند به همان اندازه سطوح بالاتری از رفتارهای پرخاشگرانه دارند. این یافته با نتایج تحقیقات وان و همکاران (۱۹۹۹؛ ۲۰۰۳؛ ۲۰۱۵)، دیموک و گراو (۲۰۰۳)، روکا و ووگل باور (۲۰۰۹)، ایند و ناتالی (۲۰۱۰) همسو است.

یکی از ارکان مدیریت رفتار تماشاگران در ورزشگاه‌های کشور کانون هواداران باشگاه‌هاست. در حقیقت این نهاد مستقل و غیررسمی به الگوهای رفتاری هواداران و تماشاگران در غالب شعارها، نوع تشویق و سایر رفتار ورزشی در حیطهٔ هواداری جهت می‌دهد. همان طور که آزمون همبستگی نشان داد، کانون هواداران در دو باشگاه مذکور در حکم عامل مهمی در کاهش پرخاشگری عمل می‌کند و عضویت در کانون هواداران نقش بازدارندگی داشته و هواداران را به سمت انجام رفتار کم خطر و بهنجار سوق می‌دهد. کانون مذکور به هواداران می‌آموزد که نسبت به تیم خود احساس مسئولیت کرده و تخلفات

تماشاگران عواقبی مانند کسر امتیاز و محرومیت تماشاگران از حضور در بازی‌های خانگی را به همراه دارد.

نتیجه آزمون همبستگی نشان داد که همبستگی معناداری بین میزان رضایت‌مندی تماشاگران از خدمات و امکانات ورزشگاه و سطوح پرخاشگری وجود دارد که این یافته با نتایج تحقیقات رحمتی ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳، محسنی تبریزی و رحمتی ۱۳۸۱ و کاظمی (۱۳۸۶) همسویی دارد. به عبارت دیگر، هرچقدر تماشاگران از لحظه ورود تا لحظه خروج از ورزشگاه وضعیت مناسب‌تر و خوشایندتری را تجربه کنند، از میزان ارتکاب رفتار پرخاشگرانه نیز کاسته می‌شود. بر اساس رویکرد ناکامی-پرخاشگری هرچقدر تماشاگران در رسیدن به اهدافشان ناکام‌تر باشند تمایل‌شان به رفتار پرخاشگرانه بیشتر خواهد بود. بر این اساس عدم دستیابی به اهداف و خواسته‌هایی چون تهیه بلیت در شرایط مناسب، امکانات و خدمات رفاهی مناسب در ورزشگاه و غیره سبب برانگیخته شدن هوادار و متعاقب آن تمایل وی به انجام رفتار پرخاشگرانه در دو سطح کلامی و رفتاری می‌شود. در مورد میزان رضایت‌مندی از عملکرد نیروی انتظامی در ورزشگاه، نتایج نشان می‌دهد در حالت کلی نیروی انتظامی در مورد مدیریت رفتار تماشاگران عملکرد مناسبی داشته است و نزدیک به ۷۰ درصد از تماشاگران دو تیم عملکرد نیروی انتظامی را متوسط به بالا عنوان کرده‌اند.

همان‌طور که نتایج جدول فراوانی (جدول ۲) نشان داد، عملکرد نیروی انتظامی در بیشتر مقوله‌های مورد ارزیابی موفقیت‌آمیز و در سطح رضایت‌بخش (متوسط به بالا) بوده است. یکی از مهم‌ترین فرضیه‌های این پژوهش ناظر به ارتباط بین میزان رضایت از عملکرد نیروی انتظامی در ورزشگاه و سطوح پرخاشگری تماشاگران است. هرچقدر تماشاگران از عملکرد نیروی انتظامی در ورزشگاه راضی باشند، میزان گرایش آن‌ها به انجام رفتار پرخاشگرانه نیز کمتر می‌شود و برعکس. این یافته با نتیجه تحقیقات صدیق سروستانی ۱۳۸۱ و کاظمی (۱۳۸۶) همسویی دارد. می‌توان اذعان کرد که عملکرد مناسب نیروی انتظامی در ورزشگاه اهمیت و نقش حساسی در آرام کردن جو ورزشگاه‌ها دارد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد برخورد مناسب و منطقی مسئولان و نیروی انتظامی در ورزشگاه به عنوان محرک رفتاری مثبت عمل کرده و مانع ارتکاب تماشاگران به انجام رفتارهای پرخاشگرانه کلامی و رفتاری می‌شود.

آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد افرادی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین‌تری بالاترین میزان پرخاشگری را دارند و برعکس تماشاگران با پایگاه اقتصادی اجتماعی بالاتر کمترین میزان پرخاشگری در ورزشگاه را از خود نشان داده‌اند. این یافته با نتایج تحقیقات رحمتی، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳، همسوست. مطابق با رویکرد یادگیری اجتماعی افراد با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین‌تر که سطح تحصیلات و میزان درآمدشان پایین‌تر است، به دلیل نوع محل سکونت و سبک زندگی خانوادگی احتمال بیشتری دارد در معرض کنش‌های متقابل خشونت‌آمیز و پرخاش جویانه قرار گیرند. علاوه بر این، بر اساس نظریه ناکامی-پرخاشگری محدودیت‌های اجتماعی به همراه فشار زندگی و مشکلات خانوادگی از مهم‌ترین موارد ظهور و بروز رفتارهای پرخاشگرانه است.

سنجش شاخص پرخاشگری و ارتباط آن با گروه‌های سنی تماشاگران نیز نشان داد، هر چقدر سن افراد پایین‌تر باشد سطوح پرخاشگری‌شان افزایش می‌یابد. این یافته، نتایج تحقیقات رحمتی (۱۳۸۲ و ۱۳۸۳) صفا بخش (۱۳۸۲) و عنبری (۱۳۸۱) را تأیید می‌کند.

پیشنهادهای پژوهش

با توجه به یافته‌های این پژوهش، در این قسمت پیشنهادهای کاربردی به منظور کاهش رفتار پرخاش جویانه و خشونت‌آمیز در میان تماشاگران و عملکرد بهتر نیروی انتظامی در ورزشگاه‌ها بیان می‌شود. میانگین سنی تماشاگران در پژوهش حاضر حاکی از این است که غالب تماشاگران را افرادی جوان تشکیل می‌دهند. از طرف دیگر نتایج آزمون‌های آماری نشان داد که پرخاشگری تماشاگران با سن آن‌ها رابطه معنادار دارد. به عبارتی دو گروه سنی پایین‌تر از ۲۰ سال و ۲۱ تا ۳۰ سال بالاترین میزان پرخاشگری در ورزشگاه‌های بررسی شده را دارند لذا ضمن پیشنهاد پخش برنامه‌های آموزشی مناسب برای طرفداران تیم‌های ورزشی در برنامه‌های ورزشی و اجتماعی پربیننده، پیشنهاد می‌شود برای افزایش میزان تأثیرگذاری پیام‌های آموزشی از چهره‌های محبوب و پرطرفدار تیم‌های ورزشی برای انتقال پیام‌های اخلاقی و فرهنگی استفاده شود. افزون بر این، پیشنهاد می‌شود توسط واحدهای فرهنگی و کانون هواداران باشگاه‌های ورزشی جزوهای آموزشی درباره رفتار مناسب در وضعیت‌های مختلف در محیط‌های ورزشی تنظیم و در ورزشگاه‌ها توزیع شود.

همان طور که ملاحظه شد ارتباط معناداری بین سطوح بالای پرخاشگری و پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین تماشاگران وجود دارد و افزون بر این غالب جمعیت تماشاگران را افراد با پیش‌زمینه‌های اقتصادی-اجتماعی متوسط و پایین تشکیل می‌دهند که وضعیت اقتصادی این افراد امکان دسترسی آنان به امکانات متنوع مربوط به گذران اوقات فراغت و بهره‌گیری مناسب از تسهیلات و امکانات آموزشی، پرورشی و تفریحی را در مقایسه با دیگران با محدودیت‌هایی مواجه می‌سازد. لذا پیشنهاد می‌شود که نیروی انتظامی به عنوان مجری نظم در ورزشگاه‌های بررسی شده با مسئولان ورزشگاه در برگزاری مراسم و بازی‌های سرگرم‌کننده تفریحی - فرهنگی بانشاط که مشارکت تماشاگران حاضر در ورزشگاه‌ها را برای ابراز هیجان و شادی به شکلی قاعده‌مند امکان‌پذیر می‌سازد، همکاری کنند. در این مورد می‌توان به پخش آهنگ‌های مفرح و بانشاط و در صورت امکان برگزاری بازی‌های پرهیجان و پرتحرک بومی و محلی قبل از آغاز بازی و بین دو نیمه اشاره کرد.

نتایج این پژوهش نشان داد که نیروی انتظامی در مواردی مانند نحوه بازرسی بدنی، برخورد با تماشاگران در هنگام ورود به ورزشگاه، تعامل و کنش متقابل با تماشاگران در حین بازی، آرام کردن جو ورزشگاه در صورت بروز مشکلات احتمالی، برخورد با تماشاگران در هنگام خروج تیم میزبان و میهمان از ورزشگاه عملکرد ضعیف‌تری در مقایسه با مقوله‌های دیگر بررسی شده، در این پژوهش داشته است. لذا پیشنهاد می‌شود برای کارکنان جوان و کم‌تجربه کلاس‌های آموزشی برگزار شود و در آن‌ها برخورد مناسب با تماشاگران آموزش داده شود تا با مدیریت بهتر عملکرد پلیس را ارتقا دهند.

تجربه پلیس در کشورهای اروپایی، مانند تجربه پلیس دورتموند در جریان مسابقات جام جهانی ۲۰۰۶ آلمان نشان داده است که حضور و مشارکت پلیس در مراسم، فستیوال‌ها و جشن‌های قبل و بعد از بازی این حس را به تماشاگران القا می‌کند که پلیس دوست آن‌ها و جزو افراد خودی محسوب می‌شود. این امر به نوبه خود در تعاملات بهتر پلیس و نیروی کنترل نظم در ورزشگاه با تماشاگران نقش بسزایی دارد.

نتایج حاکی از این است که میزان رضایت تماشاگران از عملکرد نیروی انتظامی در بیرون ورزشگاه قبل و بعد از بازی در بالاترین سطح قرار دارد. یکی از دلایل اصلی این میزان رضایت برخوردهای دوستانه و مناسب در بیرون ورزشگاه با تماشاگران است. پیشنهاد می‌شود نیروی انتظامی در داخل ورزشگاه نیز تا حد ممکن همین رویه را دنبال کند.

همواره پیشگیری و یافتن راهکارهای پیشگیرانه بسیار سودمندتر از برخورد پس از وقوع است. پیشنهاد می‌شود در هر مسابقه و در مناسبت‌های گوناگون نیروی انتظامی با همکاری مسئولان ورزشگاه طی مراسمی به انتخاب تماشاگران نمونه مبادرت کرده و در ورزشگاه با اهدای جوایزی از آن‌ها تقدیر کنند. از این طریق، علاوه بر ترویج اخلاق در محیط‌های ورزشی و اهمیت آن در نزد نیروی انتظامی، زمینه برای تعامل مناسب‌تر این نیرو با تماشاگران در محیط ورزشگاه فراهم می‌شود.

با توجه به ارتباط هواداران پرشور با باشگاه‌های مورد علاقه‌شان، آگاهی از نقش مهم کانون هواداران در کاهش پرخاشگری تماشاگران که در این پژوهش نیز به اثبات رسیده است و همچنین بالاتر بودن میزان تمایل به رفتار پرخاش‌جویانه و خشونت‌آمیز بین هواداران متعصب با هویت ورزشی و تیمی قویتر، پیشنهاد می‌شود انجمن‌ها و تشکل‌های رسمی یا نیمه رسمی توسط واحدهای فرهنگی باشگاه‌ها سازماندهی و فعال شوند و به همراه مطبوعات ورزشی روابط فرهنگی مناسبی بین باشگاه‌ها و هواداران آن‌ها رواج یابد. از جمله مسائل مهمی که مسئولان فرهنگی باشگاه‌ها باید به آن توجه کنند برگزاری برنامه‌های آموزشی، فرهنگی و تفریحی برای طرفداران و استفاده از کارشناسان علوم رفتاری، روانی و اجتماعی برای بیان آموزش‌های لازم درباره چگونگی کنترل و هدایت رفتار در وضعیت‌های هیجانی به طرفداران است.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد تماشاگرانی که با کانون هواداران در ارتباطند نسبت به سایرین، پایین‌ترین سطوح پرخاشگری را دارند. با توجه به پتانسیل بالایی که در کانون هواداران دو باشگاه داماش و ملوان برای مدیریت رفتار پرخاشگرایانه وجود دارد، پیشنهاد می‌شود نیروی انتظامی با برگزاری جلسات فرهنگی و مشاوره‌ای مشترک با اعضای اصلی کانون هواداران، ضمن بیان راهکارهای مناسب رفتار بهنجار به آنان، از تجارب و نظرهای آنان نیز در کنترل و مدیریت رفتار تماشاگران استفاده کند.

با توجه به تأثیر بسیار زیاد شاخص میزان رضایت از امکانات و تسهیلات ورزشگاه بر تمایل به خشونت و پرخاشگری طرفداران فوتبال در ورزشگاه‌ها، پیشنهاد می‌شود برای فراهم ساختن تسهیلات و امکانات فیزیکی و خدماتی برای تماشاگران و طرفداران فوتبال اقدام مناسبی انجام شود. محور این اقدامات باید معطوف به ایجاد امکانات مناسب برای دسترسی

طرفداران به تسهیلات گوناگونی مانند سرویس‌های بهداشتی، محل‌های غذاخوری، مکان‌های نشیمن، بلیت مسابقات و دسترسی به وسایل ایاب و ذهاب به ورزشگاه باشد. با در نظر گرفتن تأثیر عواملی مانند ارتباط با باشگاه و کانون هواداران، ارتباط با دوستان و همسالان بزه‌کار و میزان رضایت از امکانات و تسهیلات ورزشگاه بر کاهش رفتار پرخاش‌جویانه، پیشنهاد می‌شود سازمان‌ها و نهادهایی که امکان تأثیرگذاری بر رفتار تماشاگران را دارند، یعنی باشگاه‌های ورزشی، فدراسیون‌ها، وزارت آموزش و پرورش، رسانه‌ها و مطبوعات ورزشی، در چارچوب تعامل دوجانبه با نیروی انتظامی به بیان الگوهای رفتاری مناسب به نوجوانان و جوانان طرفدار مبادرت ورزند.

سخن آخر این که نباید تصور کرد که تنها مجری و کارگزار برقراری نظم در ورزشگاه نیروی انتظامی است. همان‌طور که پژوهش حاضر نشان داد، کنترل ورزشگاه و مدیریت رفتار تماشاگران مقوله‌ای چند وجهی است که نیازمند همکاری همه جانبه نهادهای اجتماعی (خانواده، آموزش و پرورش، رسانه)، مسئولان برگزاری مسابقات لیگ برتر و ورزشگاه‌ها با نیروی انتظامی است.

منابع

- پاک نژاد، محسن و درانی، کمال (۱۳۸۸). رفتار تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن. *فصلنامه رشد و یادگیری حرکتی و ورزشی*. شماره سوم: ۱۱۷-۱۴۲.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۸۰). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*. تهران: نشر سمت.
- رحمتی، محمد مهدی (۱۳۸۳). بررسی اعتبار تجربی تئوری ناکامی-پرخاشگری تماشاگران فوتبال شهر تهران. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، سال چهارم، شماره ۱۳: ۲۰۴-۲۴۱.
- رحمتی، محمد مهدی (۱۳۸۸). *جامعه‌شناسی خشونت ورزشی*. تهران: نشر شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ریتزر جورج (۱۳۸۴). *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی-تهران: نشر علمی.
- صداقت زادگان، شهناز (۱۳۸۴). جامعه‌پذیری از طریق ورزش. *فصلنامه المپیک*، شماره ۲: ۶۱-۷۱.
- صداقت زادگان، شهناز (۱۳۸۵). زنان و ورزش، رشد. *آموزش علوم اجتماعی*، دوره دهم، شماره ۲: ۲۹-۳۵.

- صدیق سروستانی، رحمت الله (۱۳۸۱). تخلیه منفعل هیجان یا تزریق فعال خلجان. نامه علوم/اجتماعی، شماره ۱۹: ۶۹-۶۱.
- صفابخش، محسن (۱۳۸۲). رفتارهای جمعی هواداران باشگاه‌های پرتعداد شهر تهران در مسابقات لیگ حرفه‌ای فوتبال ۱۳۸۱-۸۲. طرح پژوهشی، پژوهشکده تربیت‌بدنی.
- عنبری، موسی و همکاران (۱۳۸۱). بررسی علل خشونت‌گرایی در میان تماشاگران فوتبال. معاونت اجتماعی و ارشاد ناجا، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی واحد تهران، گروه پژوهشی مطالعات فرهنگی.
- کیالاشکی، رشاد (۱۳۷۸). بررسی عوامل پرخاشگری در میدانی ورزشی از دیدگاه تماشاگران، ورزشکاران و متخصصین تربیت‌بدنی. رساله کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان.
- کاظمی، محمد رضا (۱۳۸۶). بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ فوتبال ایران از دیدگاه تماشاگران. فصلنامه پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۱۷: ۱۱۴-۱۱۰.
- کبیری، سعید (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر فرایند جامعه‌پذیری ورزشی: مطالعه موردی ورزشکاران شهر رشت، ۱۳۹۰. رساله کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان.
- کبیری، سعید (۱۳۹۲). بررسی نقش نیروی انتظامی در کاهش پرخاشگری و هیجانات تماشاگران فوتبال (مطالعه مورد تماشاگران داماش رشت و ملوان بندر انزلی). طرح تحقیقاتی به سفارش دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان گیلان.
- محسنی تبریزی، علیرضا و محمد مهدی، رحمتی (۱۳۸۱). سیری در مفاهیم و نظریه‌های خشونت، پرخاش و پرخاشگری به منظور ساخت و ارائه یک مدل علی-توصیفی خشونت در ورزش. نامه علوم/اجتماعی، شماره ۱۹: ۱۲۵-۱۵۳.
- نصری، صادق و دماوندی، ابراهیم (۱۳۸۵). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و پرخاشگری در تماشاچیان فوتبال. فصلنامه روانشناسی کاربردی، دوره اول، شماره ۱: ۴۳-۷۰.
- وایس، اتمار (۱۳۸۹). مبانی جامعه‌شناسی ورزش. ترجمه کرامت الله راسخ. تهران: نشر نی.
- وثوقی، منصور و خسروی نژاد، محسن (۱۳۸۸). بررسی عوامل فرهنگی-اجتماعی رفتار هیجانی تماشاگران فوتبال. پژوهش‌نامه علوم/اجتماعی، سال سوم، شماره اول، ۱۱۷-۱۴۱.

Branscombe, N, R. Wann, D, L (1994). Collective self-esteem consequences of out-group derogation when a valued social identity is on trial. *European Journal of Social Psychology*. 24: 641-657.

Coakley J. (2001). *Sport in society: Issues & Controversies*. 7ed, By McGraw-Hill.

- Crawford, G. (2003). The Career of the Sport Supporter: The Case of the Manchester Storm. *Sociology*, 37: 219-237.
- Crawford, G. (2004). *Consuming sport: fans, culture and sport*. Oxon: Routledge.
- Crawford, G. (2009). *Consuming sport, consuming Beer: sport fan, scene and Everyday life*. In Lawrence, A. W. & Jackson, S.J. (ed). Sport, Beer, and Gender: promotional culture & contemporary social life. Peter Long Publishing. New York: 279-298.
- Dimmock, J.A. & Grove, J.R. (2005). Relationship of fan identification to determinants of aggression. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17, 37-47.
- Elizabeth, S. (2010). *Female fandom in an English sport city: A sociological study of female spectating and consumption around sport*. Department of sociology MS Leicester Theses. Doctoral PhD.
- End, Christian M. Foster, Natalie J (2010). The Effects of Seat Location, Ticket Cost, and Team Identification on Sport Fans' Instrumental and Hostile Aggression. *North American Journal of Psychology*, 12(3): 421-432.
- Hau, S. (2008). *Communication as the most important police strategy of the football world cup final 2006*. FOG-Rapport. Department of Behavioral science and learning. 61: 1-20.
- Jacobson, B. (2003). The social psychology of the creation of sport fan identity: A theoretical review of the literature: athletic insight. *The online Journal of sport psychology*. 105: 1-14.
- James, J.M. (1997). *Becoming A sport fan: understanding cognitive development and socialization in the development of fan loyalty*. Degree doctor of philosophy in the graduate school of the Ohio state university.
- Jones, I. (1997). *A Further Examination of the Factors Influencing Current Identification with a Sports Team*. A Response to Wann, et al. (1996). Perceptual and Motor Skills. 85: 257-258.
- Levy, L. (1989). A Study of Sports Crowd Behavior: The Case of the Great Pumpkin Incident. *Journal of Sports and Social Issues*, 13, 69-91.
- Marie, O. (2010). *Police and thieves in the stadium*. Research center for education and labor market. Maastricht University and center for economic performance. London School of economics: 1-13.
- O'Neill, M. (2004). Policing football in Scotland: The forgotten team. *International Review for the sociology of sport*. 39 (1): 95-104.
- Rocca, K. A. & Vogl-Bauer, S. (1999). Trait verbal aggression, sports fan identification, and perceptions of appropriate sports fan communication. *Communication Research Reports*, 16, 239-248.
- Rookwood, T. & Pearson, G. (2010). The hoolifan: positive fan attitudes to football hooliganism. *International Review for the sociology of sport*. 47 (2): 149-164.
- Spaaij, R. & Anderson, A. (2010). Soccer fan violence: A Holistic approach: reply to Braun and Vliegthart. *International Review for the sociology of sport*. 25 (4). 561-579.
- Stott, C. & Adang, O. (2004). *Crowd dynamics, Policing and hooliganism at Euro 2004*. Tajfel laboratory school of psychology. University of Liverpool. 1-13.
- Stott, C. & Reicher, C. (1998). How conflict escalates: The inter group dynamics of collective football crowd violence. *Sociology*, Sage. 32 (2): 353-373.
- Wann, D. L. & Branscombe, N. R. (1992). Emotional responses to the sports page. *Journal of Sport & Social Issues*, 16, 49-64.
- Wann, D. L. Carlson, J. D. & Schrader, M. P. (1999). The impact of team identification on the hostile and instrumental verbal aggression of sport spectators. *Journal of Social Behavior and Personality*, 14, 279-28.
- Wann, D. L. Weaver, S. Belva, B. Ladd, S. Armstrong, S. (2015). Investigating the Impact of Team Identification on the Willingness to Commit Verbal and Physical Aggression by Youth Baseball Spectators. *Journal of Amateur Sport*, 1(1), 1-28.

- Wann, D. L. & Zaichkowsky, L. (2009). Sport team identification and belief in team curses: the case of the Boston red sox and the curse of the Bambino. *Journal of sport behavior*: 1-10.
- Wann, D. L. Carlson, J. D. & Schrader, M.P. (1999). The impact of team identification on the hostile and instrumental verbal aggression of sport spectators. *Journal of Social Behavior and Personality*, 14(2), 279-286.
- Wann, D. L. Haynes, G. Mclean, B. & Pullen, P. (2003). Sport team identification and willingness to consider anonymous acts of hostile aggression. *Aggressive Behavior*, 29, 406-413.
- Wann, D. L. Melnick, M.J. Russell, G.W. & Pease, D.G. (2001). *Sports fans: The psychology and social impact of spectators*. New York: Routledge.
- Wann, D. L. Peterson, R.R. Cothran, C. & Dykes, M. (1999). Sport fan aggression and anonymity: The importance of team identification. *Social Behavior and Personality*, 27 (6), 597-602.

